

משה איש האלקים

תמצית השיחה:

השיחה שלפנינו נאמרה בסמיכות ליום הזך והבהיר י"א ניסן בו נולד מושיען של ישראל, ובסמיכות לחג הפסח וימי גאולת מצרים.

בשיחה מתמקד בביאור ענין הגאולה בכלל, ובפרט בתפקידו המרכזי של הגואל. הביאור מבוסס על פסוקי מזמור צ' בתהלים "תפלה למשה", המבאר את אישיותו של משה ואת פעולתו בעולם [את פרק זה החלו לומר בי"א ניסן תנש"א, שנת אמירת השיחה].

גאולה היא גילוי אלקות בעולם. כך היה בגאולת מצרים וכך יהיה בגאולה העתידה. משה רבינו מגלם באישיותו את החיבור של אלקות ועולם, ולכן דוקא הוא בכחו להביא גאולה ולגלות אלקות בעולם.

רעיון זה של חיבור אלקות ועולם נדון במקומות רבים בתורתו של נשיא דורנו, ובכל פעם מהיבט אחר. כאן בשיחה מדגיש את נצחיותה של האלקות, מול העולם העראי והחולף, ובחיבור אלקות ועולם ממשיכים את האלקות הנצחית שתשכון באופן קבוע בעולמנו הגשמי. כמוזכר פעמים רבות בשיחה.

בהמשך לכך ישנו בשיחה ביאור ארוך אודות ההבדל שבין צד"י לצדי"ק. צד"י מורה על העבודה להמשכת האלקות בעולם, וצדי"ק מורה על המשכת אלקות אפילו במקום של התנגדות. כשהכל כמובן בכחו של משה איש האלקים הנותן את הכח לכל דרגות העבודה.

מבנה השיחה:

פתיחה. העלאת ענינים שיבוארו בשיחה (סעיפים א-ג).

פותח בביאור מעלת חודש ניסן בכלל ושבת הגדול בפרט שבו היתה "התחלת הגאולה והניסים". אך משאיר את הנושא פתוח,

בשאלות על מהותם של ניסי שבת הגדול, וקביעתם לדורות בשבת דוקא (ס"א).

ממשיך ופותח נושא נוסף: מבאר שהתורה מדגישה את מרכזיותו של משה רבינו בסיפור הגאולה, כיון שדוקא משה יכול להביא גאולה לעולם (ס"ב). ומבאר שגאולה ענינה להמשיך אלקות בעולם באופן קבוע ונצחי, ודוקא משה הוא האיש שיכול לפעול זאת. כפי שיתבאר בהמשך השיחה (ס"ג).

הביאור המרכזי. משה – איש האלקים (סעיפים ד-ח).

מציב את פרק צ' בתהלים "תפלה למשה", כמקור שמתוכנו אפשר להבין את ענינו המיוחד של של משה (ס"ד). ומעלה שאלות לגבי הכפל המיותר לכאורה שבמזמור זה (תחילת ס"ה).

מבאר שבכדי לפעול המשכת וגילוי אלקות בעולם בקביעות, נדרשים שני עניינים: (א) כח אלקי ונצחי שלמעלה מהעולם (וב) שכח זה יהיה בערך לעולם ויחדור בו בצורה פנימית² (המשך ס"ה).

ממשיך ומבאר כיצד משה עצמו משלב באישיותו את שני העניינים. בתחילה מבאר על פי הביאור הידוע במדרש אודות 'איש האלקים' – חציו איש וחציו אלקים. ובהמשך מוסיף ומחדש ביאור [ובזה הוא עיקר הביאור בהמשך השיחה] שהתואר 'משה' מורה על אלקות שלמעלה מהעולם, והתואר 'איש האלקים' מורה על אלקות שבערך לעולם (ס"ו).

גם בפעולותיו של משה בעולם ישנם שני העניינים, השראת דרגת אלקות שלמעלה מהעולם ("ומעשה ידינו כוננה עלינו") והשראת דרגת אלקות שבערך לעולם ("ומעשה ידינו כוננהו") (ס"ז).

[ומשלים בביאור נוסף במזמור ע"פ דברי רש"י (חלק ראשון של ס"ח), וכיצד יום השבת מתקשר גם כן לכל הנ"ל (חלק שני של ס"ח)].

המשך ביאור. צד"י וצדי"ק (סעיפים ט-יב).

לאחר שביאר את תכנו של הפרק, ממשיך ומבאר את מספרו של הפרק:

המספר תשעים מורה על שלימות בחזקה, קביעות ונצחיות. והאות צד"י מורה על עבודתם של ישראל בעולם להשכין בו אלקות (ס"ט).

מעלה שאלה בנוגע להמשכת אלקות במקום של התנגדות (ס"י), ומבאר שבכחו של משה לפעול גם זאת (ס"יא), כמרומו באות צדי"ק, המשכת אלקות גם במקום המנגד (ס"יב).

(2) ראה אודות זה במדור 'מושגים בשיחה'.

(1) כנראה בקשר עם תכנו של פרק צ' בתהלים אודות נצחיותו של הקב"ה מול עראיותו של האדם "ומעולם עד עולם אתה א-ל... בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש".

ע"פ כל הנ"ל חוזר לבאר השאלות שהועלו בתחילת השיחה:

דוקא 'משה איש האלקים', המחבר המושלם של אלקות ועולם, יכול לפעול גאולה אמיתית (ס"ג). דוקא הנס של "למכה מצרים בכוריהם" המבטא כיצד תוקף הקליפה מסייע לגאולה, הוא ה"נס גדול" האמיתי ו"התחלת הגאולה והנסים". וקבעו נס זה דוקא בשבת, המורה על המשכת אלקות בתחנות ביותר (ס"ד).

זמן הגאולה בפועל ממש (סעיפים טו-טז).

הנפלאות של יציאת מצרים מתקשרות עם הנפלאות אראנו' של הגאולה אותם רואים כעת (ס"ז).

הוראות לפועל: (א) התעלות ניסית בכל עניני העבודה. (ב) פעולה על האומות בקשר עם הכרזת בית הנבחרים לקביעת יום י"א ניסן כיום החינוך. (ג) נתינת צרכי החג.

ויהי רצון שתקויים תפילת משה ותבוא תיכף ומיד הגאולה האמיתית והשלימה (ס"ט).

מושגים בשיחה:

למכה מצרים בכוריהם (ס"א ואילך). כשבכורי מצרים שמעו ממשה רבינו שעומדת לבוא מכת בכורות וראו שפרעה ממאן לשלח את בני ישראל, הבינו שסופם קרוב ובאו לפרעה בדרישה שישלח את בני ישראל. כשפרעה לא הסכים התפתחה ביניהם מלחמה גדולה והכו אלו באלו. ועל כך אומר הפסוק "למכה מצרים בכוריהם" – מכה מצרים על ידי בכוריהם.

נס זה היה ביו"ד ניסן שחל להיות בשבת. כעבור ארבעים שנה ביו"ד ניסן נפטרה מרים הנביאה, וכיון שלא רצו לקבוע יום זה ליום שמחה, לכן קבעו את זכרון הנס לא לפי התאריך בחודש, אלא לפי התאריך בשבוע, ונקרא שמה של אותה שבת 'שבת הגדול'.

אך בשיחה מבאר שישנו טעם פנימי לכך שקבעו נס זה דוקא לפי היום בשבוע – שבת – ולא לפי התאריך בחודש.

כוננה עלינו (ס"ד). מלשון כן ובסיס, דבר מבוסס וקבוע.

שינויים. זמן (ס"ה). הקב"ה הטביע בעולם טבע שהנבראים שבו יעמדו כל הזמן בתנועה ושינוי. בתהליך של גדילה והתפתחות או תהליך של כליון.

בשיחה מקשר זאת לבריאת הזמן. משמעותו של הזמן הוא שדברים משתנים ואינם נשארים בקביעותם, שהרי אילו הנבראים שבעולם לא היו משתנים כלל והיו מאז בריאת העולם

ועד עתה באותו מצב, לא הייתה כל משמעות לזמן. כשהקב"ה ברא בעולם את הזמן, הוא בעצם הטביע בעולם את השינוי והתנועה.

הקב"ה עצמו הוא כמובן למעלה מהעולם ולמעלה מהזמן, לכן הוא נצחי ואינו משתנה כלל. לכן חיבור של אלקות ועולם, זהו השכנת נצחיות בעולם, כמודגש בכך שמושה עצמו וכן המשכן שבנה הם נצחיים ואין בהם מוות או חורבן.³

למעלה מהעולם. בערך לעולם (ס"ה). דוגמה לזה בדרך אפשר:

האמונה שיש בכל נפש מישראל, היא כח אלקי. ולכן היא נצחית וקיימת תמיד ללא שינויים בכל נפש מישראל. אך השכל הוא כח טבעי הנתון לשינויי הזמן.

את ההתקשרות להקב"ה אי אפשר לבנות על שכל בלבד, שהרי התקשרות שבנויה על שכל אנושי יכולה חלילה להשתנות ביחד עם שינויי השכל.

את ההתקשרות להקב"ה גם אי אפשר לבנות על כח האמונה בלבד. אמנם כח האמונה הוא נצחי, אך הוא לא תמיד חודר בעולם, לא תמיד הוא משפיע על האדם השכלי הנמצא בתוך העולם. וכהדוגמא הידועה שגם גנב בפתח החפירה מתפלל לה' שיעזור לו בגניבה. הוא מאמין בהקב"ה, אך בדרך מקיף, מבלי שתהיה לאמונה משמעות מעשית בחייו.

דרכה של חסידות חב"ד היא לשלב את הדברים, חסידות מביאה את הלמעלה מהשכל בהבנה והשגה בשכל. כך מחברים את האמונה והשכל, ומחדירים את הנצחיות האלקית בתוך החיים הטבעיים שלנו.

נצחיות. קביעות (ס"ה ואילך). ביטויים אלו חוזרים על עצמם בשיחה כמה פעמים, וחשוב לשים לב להבדלים שביניהם.

עלינו להשכין את הקב"ה הנצחי בעולם הזה באופן קבוע. נצחיותו של הקב"ה היא בלי קשר לעולם, והביטוי קביעות מורה על עבודתנו להמשיכו בעולם. לכן בשיחה כשמוזכר כמה פעמים את ב' הצדדים שצריכים להיות בחיבור אלקות ועולם (מצד אחד כח שלמעלה מהעולם, ומצד שני שיהיה בערך לעולם), בצד הראשון מוזכר בעיקר את הנצחיות, ובצד השני מוזכר רק את הקביעות.

שם מ"ה (ס"ו). צירוף אותיות השם הקדוש יו"ד - ה"א - ו"ו - ה"א, עולה ביחד למספר מ"ה. משה העיד על עצמו "ונחננו מה", כיון שהוא שייך לשם הוי', וכן בשמו משה מופיעות האותיות מ"ה.

(3) כמבואר בס"ז בשיחה.

